

ÖSSZEFOGLALÓ

A dolgozat az első osztályos tankönyv irodalmi elemzésével foglalkozik, bizonyos pedagógiai-didaktikai szempontokat vesz figyelembe. A tankönyv tartalmának dilemmáját a mese pszichogén szerepének oldaláról, valamint az állatirodalom antropomorf és sztereotip személyeinek oldaláról vizsgálja, mennyire fontos ezeknek jelenléte azokban a mesékben, melyek a tankönyvben vannak, illetve vannak-e egyáltalán olyan mesék, melyek ezt kiemelik.

A vizsgálat az állatirodalom tanításának fontosságára, mennyiségére és minőségére irányul, melynek szerepét Fischerné Dárdai Ágnes tankönyvelemzési szempontjai alapján vizsgáltunk, figyelembe véve Komáromi Gabriella, Kádár Annamária, Bruno Bettelheim, Boldizsár Ildikó és más mesekutatók szemléletmódját.

A dolgozat célja: rámutatni a múlt, valamint az új évezred állatirodalmának fontos szerepére, valamint olyan ötleteket adni, amelyekkel meg lehetne reformálni a jelenlegi első osztályos olvasókönyv pedagógiai minőségét.

Kulcsszavak: állatirodalmi szövegek, olvasókönyv, reformok.

ABSTRACT

This paper deals with the analysis of literature texts in the first grade textbook from a particular pedagogical and didactic viewpoint. The dilemma of the content of the textbook is being assessed from the perspective of the psychogenic role of stories, and the anthropomorphic perspective and stereotypical personalities of the animal world in the stories, considering their importance in the texts, and also finding out whether there are stories emphasising the role of animals at all.

The study deals with the importance, quality and quantity of animals in the analyzed stories, using the textbook analysis by Ágnes Fischerné Dárdai and considering the viewpoints of some tale-researchers such as Gabriella Komáromi, Annamária Kádár, Bruno Bettelheim, Ildikó Boldizsár and others.

The work aims to highlight the role of animals in the literature of the past and the new millennium, and also the idea of reforming the pedagogical quality of the current first grade textbook.

Keywords: animal tales, textbook, reforms

Vass Dorottea

Pécsi Tudományegyetem
doktorandusz hallgatója
(irodalompedagógia)
vass.dorottea@gmail.com

TANKÖNYVEK NYOMÁBAN

Following textbooks

Na tragu čitanke

*Egyes könyveket megízlelünk,
másokat lenyelünk,
de nagyon kevés az olyan,
amelyet megrágunk és megemésztünk.*
(Francis Bacon)

Az állatok tulajdonságainak egy-egy kategóriája bizonyos azonosulási lehetőséget nyújt nekünk. Hogy melyikkel tudunk azonosulni, attól függ, melyik az egyszerűbb szubjektum, azaz melyiket tudjuk könnyebben megérteni. Ezáltal tudjuk eldönteni, hogy szükségünk van-e rá, vagy sem, ő a jó a mesében, vagy sem, ő az okos, szerencsés, vagy sem. Vajon ezeket az érzéseket és leegyszerűsített változatokat a sztereotip tulajdonságoknak megfelelő állatok tudják nyújtani, vagy a modernebb, váratlanabb, illetve kifordított tulajdonságú állatok is? Ezekre a mesepszichológusok, Bruno Bettelheim, Boldizsár Ildikó, Komáromi Gabriella és más kutatók tudnak válaszolni.

Bruno Bettelheim A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek című könyvében a népmese pszichofunkcionális hatásával foglalkozik. Rámutat az irodalmi szöveg, azaz a mese fontos nevelői szerepére a gyerek fejlődési szakaszaiban. Jean Piaget szerint a gyermeki gondolkodás előzménye a tárgyak megszemélyesítése. Ebben a szakaszban az élettelen tárgyak az élőlények tulajdonságát nyerik el, minden játék emberi tulajdonságot kap, mely a későbbi életkorra is kiterjedhet, a fantázia-hazugságra, ami a képzelet és valóság összemosódása. Ugyanezt az érzést váltja ki a mese is. Bettelheim szerint a jó mese nem csak szórakoztatja a gyereket, a teljes személyiségéhez szól, képzeletvilágát, intellektusát, érzelmeit mozgatja meg, bátrabbá

teszi és képes lesz szembeszállni a félelmeivel és vágyaival, megtanítja elviselni a nehézségeket, de megoldásokat is nyújt a problémák ellen. A gyerek érzelmeit labirintusnak nevezi, melynek térképe a mese. Rámutat a mese funkciójára, amit a különböző életkorú gyerekek mind másként értelmeznek, hisz a mese – írja Bettelheim – számos üzenetet közvetít a tudatnak és tudattalannak (Bettelheim, 2011). A tudat (és ennek két régiója, az endopsziché és ektopsziché) és a tudattalan Jung egyik elmélete, amit személyiségmodellnek nevez. Jung ezzel mutat rá a gyerek szubjektumára. A tudattalant Jung személyes és kollektív tudattalannra tagolja. A tudattalan csoportba sorolhatók a mesék ősképei (Jung szerint ezek az archetípusok, melyek körülírt, illetve mitológiai motívumokat tartalmaznak), akik bizonyos személyiségmodelleké válnak. Bettelheim és Boldizsár Ildikó ezekre a személyiségmodellekre mutat rá, amikor a farkast mint gonoszt, a békát mint szexuális modellt, a boszorkányt, a sárkányt, illetve a három testvért, a táltos paripát, aranymadarat, valamint az üveghegyet emlegetik (Boldizsár, 2004). Boldizsár a következőket írja: „a hétfejű sárkányt (...) önmagunk rosszabbik énjének hívják, a táltos paripát Mesternek vagy intuíciónak, az üveghegyet legyőzhetetlen problémahalmaznak, amelyen nehéz fogást találni” (Boldizsár, 2004). Bettelheim pedig ezekről az egyszerűsített mesebeli szereplőkről ír, akinek tulajdonságaira már a mese elején ráismerünk, és be tudjuk azonosítani a jó, illetve rossz kategóriába, melynek értelme nem csupán a jó és rossz tulajdonságának megkülönböztetése, hanem a rokonszenv megállapítása: „a gyermek (...) nem is annyira a jó és rossz között választ, hanem inkább annak alapján, ki kelt benne rokonszenvet és ellenszenvet” (Bettelheim, 2011). Bettelheim szerint az egyszerű hőssel könnyebben azonosul a gyerek, mert megérti a mesebeli helyzetét, s emiatt, nem pedig a hős jósága miatt azonosul vele. Ezeket a lehetőségeket nyújtják azok az állatok, akik letisztult tulajdonsággal rendelkeznek. Ezek a sztereotípiák.

A meséknek olyan szereplői is vannak, akiket külön csoportba sorolt Bettelheim és Boldizsár is. Ők az állatmenyasszonyok, illetve állatvölegények. Ez utóbbiak – Boldizsár szerint – az „elfogadás által válnak újra emberré” (Bettelheim, 2011). Bettelheim arra mutat rá, hogy a békává varázsolt királyfi a szexualitás jelképe azáltal, hogy összefoglalja a szexualitás elfojtását és annak későbbi kibontakozását (Bettelheim, 2011). Úgy véli, ami régebben veszélyesnek és utálatosnak tűnt, meg kell változnia annyira, hogy szépnek tűnjön. Rámutat arra, hogy szeretet által mindent el lehet fogadni, minden problémát meg lehet oldani.

Nem csak a békának van személyiségfejlesztő modellje a mesékben, hanem minden állatnak (róka, farkas, medve, nyúl), mivel könnyen tudunk azonosulni velük. Taine szerint az állatok olyanok, mint a gyerekek: egyszerűek és függetlenek (Taine, 1909). Ezért tudunk velük könnyen azonosulni a mesékben. Boldizsár Ildikó Mesepoétika című könyvében arra mutat rá, hogy a mesék által a gyerek problémamegoldó képessége javul – „nem arról szólnak, hogy minden rendben van, hanem arról, hogy minden rendbe hozható” (Kádár, 2013). Kádár Annamária a mesét az érzelmi intelligencia fejlesztése legfőbb eszközének tekinti, az érzelmi biztonság

összetevőjének nevezi. Mesepszichológia című könyvében olyan meséket alkot Lilláról és képzeletbeli barátjáról, akik arra mutatnak rá, hogy a mese egy varázspálca, ami nyugodt, csendes, szeretetteljes légkört tud teremteni, ahol meg lehet nyugodni, ami lezár egy eseménydús napot (Kádár, 2013). Figyelme a gyerek vágyainak beazonosítására irányul. Rámutat arra, hogy a gyerek mesehallgatáskor saját vágyait is megfigyeli, amit a mese alakjaival azonosít (Kádár, 2013). Hogy hogyan jut el a gyerek egy ilyen szemléletmódhoz, arról Antalfai Márta egyik interjúja alkalmával mesélt: „a magyarázat az, hogy a gyerekek csodálatos mód ráéreznek arra a mesére, ami leendő életfeladatukat, helyzetüket képezi le. A kicsik »racionális« mérlegelés nélkül pontosan ki tudják választani a mesében »saját szerepüket«” (Antalfai, 2013).

A népmesék olyan nevelési erővel bírnak, melyek a XXI. századi meséknek is nevelői alapot nyújtottak annak ellenére, hogy a farkas sír, a sárkány pillangókra vadászik és a tündérnek hét feje van. Komáromi Gabriella *Hogyan tanítanak élni a tündérmesék* című összefoglalójában arról mesél, hogy „a modern mesék többsége is a tündérmese rokkáján pereg le” (Komáromi, 2013). Hiába vannak a szereplők tulajdonságai kifordítva, a befogadó közönség a tündérmesék szereplőinek tulajdonságait veszi alapul (Esterl Arnica ezt a valóságképhez és karikatúrához hasonlítja: „karikatúra csak akkor jöhet létre, ha ismerős az, amit eltorzít”). Mégis Komáromi Gabriella az új évezred meséiben is talált nevelési alapú tulajdonságokat, amilyen a kapzsiság, jóság, féltékenység, irigység, balfácánság, csalás. A XXI. századi mesehősökkel Boldizsár Ildikó is foglalkozik *Mesepoétika* című összefoglalójának több fejezetében is. Darvasi László Trapiti című meseregénye az, amit kiemel, és a mesék hagyományos alapját keresi – és találja – meg benne. Jelen vannak a hősök és ellenfelek, nagy célok és tettek hiánya (Boldizsár, 2004). Darvasi legújabb kötete a Pálcika, aminek történetei szintén a mese hagyományain alapulnak. Pálcikának is vannak problémái, melyekkel próbál megküzdeni, vannak ellenfelei és ő is folyton keresi magát. Először megismerkedünk vele, mint minden hőssel, megtudjuk, hogy szerelmes, azután ő is elindul egy erdőbe, majd rokonokkal találkozik, vonaton utazik és vadászokkal találkozik, végül összefoglalja az élet nagy dolgait.

A népmesék és azok jellemző állatai kellenek nekünk. De ugyanúgy kellenek a kifordított állatok is, akik különlegességükkel szeretetreméltóak, és egy új, amorális funkciót töltenek be (Bettelheim, 2011). Bettelheim az amorális mesékről ezt írja: „az amorális mesékben nincs meg a jó és rossz efféle szembeállítás, vagy polarizáltsága: ezeknek a meséknek egészen más a céljuk. (...) Reményt keltenek a gyerekekben, hogy életben a leggyengébbek is boldogulhatnak” (Bettelheim, 2011). Így kelt reményt a gyerekekben a hazudós Egér, aki becsapja az okos rókát, így kelt reményt Dömdödöm, aki nem falánk medve, és így kelt reményt a gyerekekben Aromo, a bátor nyúl, aki egy cseppet sem gyáva és együgyű.

Mégis ezeknek a meséknek csak akkor van hatása, ha már ismertek a köztudatban a benne szereplő állatok tulajdonságai, mert így tudunk ráérezni az efféle amorális mesék gyógyító szerepére.

Az iskolai nevelés és oktatás az életre készít fel bennünket. Egyik alapvető tanítási eszköze a tankönyv. Így maga a tankönyv is az életre tanít és nevel. Dr. Fischerné Dárdai Ágnes a tankönyvelemzés történetét foglalja össze a Tankönyvelemzési modellek a nemzetközi tankönyvkutatásban című munkájában, összefoglalja a tankönyvelemzési korszakokat. A második világháború végén figyeltek fel újra erre a tanítási eszközre és szemináriumokon, konferenciákon beszéltek róla. A tankönyvelemzés a tananyag tartalmát figyelte: tévedéseket, torzításokat, rejtett előítéleteket, kerülte a politikai, társadalmi és kommunikációelméletet, valamint médiapedagógiai szempontú megfigyeléseket (Fischerné Dárdai, 2013). Peter Weinbrenner szerint nincs kidolgozott tankönyvelmélet, nem lehet tudni, hogy a tanárok és a diákok hogyan használják a tankönyvet az oktatásban (Fischerné Dárdai, 2013). Szerinte tankönyvelemzést csakis úgy lehet végezni, ha figyelembe vesszük a módszertani hiányosságokat. Elengedhetetlenül fontosnak tartja a mérési, értékelési vizsgálatok eljárásait és módszereit, melyek még kidolgozatlanul állnak. Ahhoz, hogy egy tankönyvet elemezni tudjunk, tankönyvhasználati gyakorlattal kell rendelkezünk. Így a tankönyvelemzés első lépése a „tankönyvhasználat gyakorlatához kötődő tudás” (Fischerné Dárdai, 2013). Gerd Stein tankönyvelemzési koncepciója kilép a pedagógiai határok közül és más tudományterületeket is szemmel tart. A tankönyv három dimenziójáról ír:

1. tartalmi dimenzió, a tankönyv mint információhordozó,
2. pedagógiai dimenzió, a tankönyv mint didaktikai eszköz,
3. politikai dimenzió, hisz politikai viszonyok közötti kommunikációt teremt meg.

Stein szerint kevésbé kell a tanulási tartalmakat önmagukban vizsgálni, mindinkább ezeknek a szocializációs hatását kell kutatni az oktatásban. A pedagógiai dimenzió a tankönyvekben szereplő didaktikai koncepciók érdekét, különbségét és specifikumát kell, hogy figyelje. A harmadik dimenzió már az iskola politikumát veszi figyelembe, ez által a tankönyvét is. „A tudományos tankönyvkutatás – írja Dárdai – a problémaorientált (szak-, nevelés- és politikatudományi) tanítás- és médiakutatás része, amely tárgyát – a tankönyvet – az adott kor társadalmi folyamatainak termékeként és egyben összetevőjeként határozza meg.” (Fischerné Dárdai, 2013) Josef Tonhauser a tankönyvkutatás másik tulajdonságát hangsúlyozza: a tankönyv funkcionalitását. Fontosnak tartja a tankönyv tartalmi és formai fejlesztését, de ugyanúgy a következményeit is. Így a kutatás innovatív elemeire fókuszál. Peter Weinbrenner a tankönyvet szocializációs tényezőnek tekinti, melynek három perspektívája van: folyamatorientált kutatás, produktumorientált kutatás és hatásorientált tankönyvkutatás.

A jó tankönyv fogalmát nehéz meghatározni. Minden tudományág más-más tankönyvi követelményekkel rendelkezik. A könyvek tartalmi és formai alapkövetelményeit dr. Fischerné Dárdai Ágnes foglalta össze:

1. Tudományos megfelelés
2. Didaktikai standardok
3. Előítélet-mentesség
4. Transzparencia
5. Megfelelő képretorika

Dárdai a tankönyvvizsgálatnak két csoportját különbözteti meg: a külsőt és a belsőt. Az előbbi a kötést és a megjelenést figyeli, az utóbbi a tartalmi jellemzőket. Dárdai nagy dimenziót különít el:

1. szaktudományit
2. pedagógiai-didaktikait
3. nyelvi szempontokat
4. könyvészeti szempontokat

Az általam kiválasztott könyv Bálizs Magdolna – Farkas Erika – Juhász Valéria Olvasókönyv az általános iskolák első osztálya számára című olvasókönyv, amit pedagógiai-didaktikai szempontból vizsgálok (Fischerné Dárdai, 2013), és a következőkre figyelek: rendszerezi-e az ismereteket? Kihhasználja-e azokat a lehetőségeket melyekkel felkelti a tanulók érdeklődését? Vajon motiválja őket a tanulásra és gyakorlásra? Milyen az illusztráció mennyisége? Összhangban állnak az illusztrációk a tartalommal? Milyen a szöveghez viszonyított méretük? Segítik-e a tanulást?

A dolgozatban eddig kifejtett gyermek–mese gondolatokat vettem alapul. A szempontok a következők:

1. a tankönyv figyelemfelkeltő és motiváló hatása
2. az állatmesék nevelői hatása
3. az illusztrációk minősége és funkciója

A kutatási cél

Az eddig kifejtett elméletek és a fenti tankönyvelemzési szempontok alapján céloom az eddig szóban forgó tankönyv (Bálizs–Farkas–Juhász, 2003) elemzése és továbbfejlesztése.

Konkrét célok

- A jelenleg használatos vajdasági tankönyv (Bálizs–Farkas–Juhász, 2003) elemzése és újítása:
 - Egy mesehős bevezetése, aki végigviszi a tankönyvön az olvasót
 - Témakörök áttervezése – nevelési funkciót adni minden témakörnek
 - Hagyományos és posztmodern állatmesével újítani a tankönyv tartalmát, amelyek nevelési funkcióval is bírnak
 - Az illusztrációk elemzése és újítása a fent megadott szempontok szerint

Hipotézis

Az eddigi kutatásomban megjelenő elméletek és elvek, valamint a gyakorlataim alapján feltételezem, hogy a harmadik évezred generációjának az olvasókönyv iránti igénye eltér az előző évezred gyerekeiétől mind illusztráció, mind mese szempontjából. Ugyanúgy feltételezem azt is, hogy a vajdasági első osztályos olvasókönyv kevés személyiségfejlesztő funkcióval rendelkező irodalmi szöveget tartalmaz, és mindinkább csak az olvasási technikára összpontosít.

A kutatás módszere

1. Operatív kutatás: a jelenségek (azaz a tananyag) továbbfejlesztése.
2. Transzverzális kutatás: a tankönyvben szereplő (állat)mesék személyiségfejlesztő funkciója, illetve a tankönyvben szereplő illusztrációk szerepe.
3. A felmérés módszere: leíró módszer.
4. Szisztematikus megfigyelés alapján fog történni.
5. A kutatás tárgya az 1. osztályos olvasókönyv:
Bálizs Magdolna – Farkas Erika – Juhász Valéria: Olvasókönyv az általános iskolák 1. osztálya számára.

Tankönyvelemzés

A dolgozat további fejezeteiben a fent kiemelt szempontok szerint fogom vizsgálni Bálizs Magdolna – Farkas Erika – Juhász Valéria (2003): Olvasókönyv az általános iskolák 1. osztálya számára című olvasókönyvet.

A tankönyv figyelemfelkeltő és motiváló hatása

A könyv csak akkor szerethető meg, akkor lesz kedvelt taneszköz, ha felkelti a gyerek figyelmét. Senki sem lapozza a monoton, sablonos könyveket szívesen. Ha pedig kötelező könyvről, azaz tankönyvről van szó, az ellenszenv csak fokozódhat. Mivel az elemzett könyv a fent említett olvasókönyv, így tartalmát csakis versek és mesék alkotják. Mivel az említett gyermek–mese kapcsolat meghatározó személyiségfejlődési háttérrel rendelkezik, fontosnak tartom, hogy az olvasókönyvnek figyelemfelkeltő hatása legyen, hogy a gyerek örömmel olvasson belőle, hogy érezze, hogy azt a könyvet neki készítették, hozzá szól. „Olvasóvá nevelést, amelynek van fejlesztési koncepciója (...) nem egyetlen kaptafára húzzák rá, hanem több eltérő, de ugyanakkor módszeresen egymásra épülő tananyag-kiválasztási (...) stratégiát alkalmaznak” – írja Arató László. Az általam elemzett tankönyvnek pontosan ez az egyik hiányossága. Már Dewey megfogalmazta a tananyag spirális elrendezésének fontosságát (Pukánszky–Németh, 2013). A jelen korszak vajdasági olvasókönyve mégis eltér ettől a felépítéstől. A Waldorf-iskola betűtanítási módszere egy történetre van alapozva, mely végigviszi a gyerekeket a betűelsajátítási folyamaton, ezáltal motiválja, ösztönzi a gyerekeket a tanulásra (Bakonyi–Kulcsár, 2013). Ennek a hiányát találok az olvasókönyvben. Már a témakörök címét is bírálat illelheti, ugyanis az

oda tartozó szövegek nem mindig kapcsolódnak a megnevezéshez. Ezeket táblázatba foglalva áttekinthetőbb megfigyelni:

1.	Képolvasás	15 óra
2.	A nyomtatott kis- és nagybetűk 1. csoportja	13 óra
3.	A nyomtatott kis- és nagybetűk 2. csoportja	13 óra
4.	A nyomtatott kis- és nagybetűk 3. csoportja	19 óra
5.	A nyomtatott kis- és nagybetűk 4. csoportja	18 óra
6.	Megtanultuk a nyomtatott betűket	16 óra
7.	Csillog a fákon a zúzvara	24 óra
8.	Olvad a jégcsap, csepereg a víz	18 óra
9.	Amikor én nagy voltam	20 óra
10.	Volt egyszer egy mesebolt	14 óra
11.	Vakáció előtt	10 óra

1. táblázat: témakörök

Az első hat témakör elnevezése indokolt. Az ezt követő témakörök egy-egy vers címéhez köthetők. Ezek a versek fel vannak tüntetve az olvasókönyvben, de ennek ellenére a témakörök címei nem foglalják össze a témakör szándékát, melyek állítólag az évszakokra akarnak utalni. Mivel a témakörök olyan irodalmi szövegeket is tartalmaznak, melyeknek koncepciója nem fűződik az évszakokhoz, így akár össze is vonhatták volna a hetedik és a nyolcadik témakört, hiszen a Csillog a fákon a zúzvara témakörben szerepel A róka és a kacsák című népmese, az Olvad a jégcsap csepereg a víz című témakörben pedig ott van Lev Tolsztoj: Az oroszlán és az egér című meséje. Ezek mellett a téli évszokról mindössze három irodalmi szöveg van, a tavaszról pedig összesen négy, ami szintén nyomatékosítja a fenti állításom. A tizedik témakör nevét első pillantásra értelmetlennek minősítettem, mivel a témakör címe Volt egyszer egy mesebolt, viszont ugyanez a című vers az Amikor én nagy voltam című témakörben van. Bár lehet, hogy a témakörök szerzője ezzel csak utalni szeretne az előző témakörré, és bizonyos koncentrikus kapcsolatot teremtett közöttük.

A témakörök váltakozását a tanulók nem érzékelik, mert a tankönyvben a témaköröknek nyoma sincs. Ezért szeretném ennek megreformálását ajánlani.

Czékus Géza a következőképpen ír a motivációról: „a tanulás lélektani feltételeinek biztosítását jelenti. Minél fiatalabbak tanítványaink, a motivációnak annál nagyobb jelentősége van” (Czékus, 2005). Ezért van szükség a tankönyvön belüli motivációra is, hogy ha egy gyerek kinyitja a könyvet, annak legyen lélektani hatása, keltse föl benne az érdeklődést iránta. „A tanítási órát is egy pszichikai bevezetővel kell kezdeni,

motiválni kell a gyerekeket.” (Czékus, 2005) Ennek a hiányát vélem felfedezni a jelenlegi olvasókönyvben.

Az állatmesék nevelői hatása

Ahhoz, hogy a gyerek azonosulni tudjon az állatmesék szereplőivel, meg kell, hogy ismerje őket, illetve ahhoz, hogy örömmel olvasson, olyan mesékkel kell, hogy találkozzon, melyben már ismert állatok szerepelnek, ismert tulajdonságaikkal, melyeket olyan mesék követnek, amikben szintén hasonló állatok vannak, de egy modernebb nyelvezettel. Az olvasókönyv 45 irodalmi szöveget tartalmaz, ebből csupán 17 állatirodalmi. Ha ezeket a meséket a dolgozatban említett mesekutatók elmélete szerint figyelem, 6 olyan mesét tudok kiválasztani, melyek megfelelnek a fenti elvárásoknak. Az olvasókönyv teljes tartalmát egy táblázatban foglaltam össze, melynek elsötétített része kiemeli az állatmesét, a csillaggal jelölt cím pedig azt, hogy az a bizonyos állatmese azokat a nevelési hatásokat tartalmazza, amiről az eddig említettek szólnak.

1.	Károlyi Amy: Aranyablak
2.	Móra Ferenc: Zengő ABC
3.	Hónapsoroló (magyar népköltés)
4.	Viktor Eftimu: Nyugtalan fenyőcske
5.	Zelk Zoltán: Hóember
6.	Weöres Sándor: Haragosi
7.	Domonkos István: Mendegélt két legényke
8.	* A róka és a kacsák (népmese)
9.	* A róka meg a rák (népmese)
10.	A vándorló ajándék (kínai népmese)
11.	* A sajtot osztó róka (magyar népmese)
12.	Ajándékmeze képregényben: A mohó macska
13.	Weöres Sándor: Olvadás
14.	Gárdonyi Géza: Március
15.	* Lev Tolsztoj: Az orosz lán és az egér
16.	A török és a tehének (Móricz Zsigmond)
17.	Petőfi Sándor: A Nap
18.	Ágh István: Virágosat álmodtam
19.	* A kis gida (népmese)

20.	* Ajándékmeze képregényben: A kismalac és a farkasok
21.	Gazdag Erzsi: Mesebolt
22.	Móra Ferenc: Megjöttek a fecskéink
23.	Szabó Lőrinc: Falusi hangverseny
24.	Sün Samu és a gyík (Varga Katalin nyomán)
25.	Mészöly Miklós: A kiskutya meg a szamár
26.	Csanádi Imre: Vadkacsás
27.	Népi gyermekjátékok
28.	A három pillangó (Jékely Zoltán nyomán)
29.	Húsvét (locsolóversek)
30.	Csoóri Sándor: Tavaszi bodzavers
31.	A tíz testvér (Mészöly Miklós nyomán)
32.	Kassák Lajos: Testvérekék
33.	Hervay Gizella: Amikor én nagy voltam
34.	Majtényi Erik: Fiók
35.	Ajándékmeze azoknak, akik már jól tudnak olvasni: A hiú király
36.	Fehér Klára: A haszontalan cipő
37.	Lázár Ervin: A lyukas zokni
38.	Jerzy Kern: A zsiráf a fényképésznél
39.	L. Pantyelejev: Rőfike beszélni tanul
40.	Sebők Éva: A sötét
41.	Janikovszky Éva: Ha én felnőtt volnék
42.	Zelk Zoltán: Ákombákom
43.	Domonkos István: Képzeljétek
44.	A répa (orosz népmese)
45.	Szabó Lőrinc: Vakáció előtt

*2.táblázat: Bálizs Magdolna – Farkas Erika – Juhász Valéria (2003):
Olvasókönyv az általános iskolák 1. osztálya számára című könyv tartalma*

Úgy hiszem, ez az olvasókönyv, nem tartalmaz elég állatmesét, aminek nevelői, illetve érzelmi funkciója is van. Csupán az olvasási készségeket tudja fejleszteni,

esetleg némi nevelési funkcióval bír, amelyek a következők: mások tiszteletére, őszinteségre, szerénységre való nevelés. Úgy vélem, ezek a nevelési módszerek azokban az állatirodalmi szövegekben is észlelhetők, melyek kicsivel több nevelési elvvel rendelkeznek. Czékus Géza az alábbi elveket tartja fontosnak: az iskola és az élet kapcsolatának elve, elvonatkoztatás elve, tudatosság elve, valamint a környezetvédelemmel kapcsolatos speciális elvek. Ez utóbbira külön figyelmet szeretnék fordítani. „A környezeti alapelvek funkciója tehát: iránymutatás az alapvető kérdésekben.” (Czékus, 2005) Néhány környezetvédelmi szempontú elv Czékus Géza koncepciója alapján került be A természetismeret-tanítás módszertana című könyvbe. Ezekből a következőket emelném ki:

- a) az élet tiszteletének és védelmének elve,
- b) a károk megelőzésének és megszüntetésének elve,
- c) az újrafelhasználás elve,
- d) takarékoság elve,
- e) együttműködés elve,
- f) életminőség javításának elve.

Az állatmesék kiválasztásakor fontosnak tartom ezeknek figyelembevételét is, hisz a posztmodern gondolkodású gyerekek viselkedésformájára ily módon is hatni kell. Így mi sem egyszerűbb, mint ennek bevezetése az olvasókönyvbe, hiszen a mesék „elsősorban nem intellektusra, hanem az érzelmekre hatnak, segítségükkel megváltozhat a befogadó önmagáról és a világról alkotott képe.”

Az illusztrációk minősége és funkciója

A tanulók érdeklődésének felkeltése nem a szöveggel indul, hanem a vizuális élménnyel. Ezért a tankönyv szerkesztői mindig is igyekeztek vonzó oldalakat kialakítani (Kojanitz, 2013). A tanultakhoz kapcsolódnak az érdekes kiegészítések, melyeket a korosztályhoz, illetve fejlődéslélektani korszakhoz illesztenek. Kojanitz szerint minél fiatalabbak a gyerekek, annál kevesebb szöveget kell alkalmazni egy oldalon. Az illusztrációknak nem csak motivációs funkciójuk van, fontos szerepet játszanak a tanulásban és memorizálásban is. Kojanitz az illusztráció alábbi funkcióit emeli ki a pedagógiai feladatok elvégzésében:

Az érdeklődés felkeltése, motiváció	A folyamatok és problémák magyarázata
Az előzetes ismeretek aktivizálása	Összefüggések bemutatása
Rendszerezés	Gondolkodásra készítés
Összehasonlítás	Az értékekre nevelés támogatása

Ezek figyelembevételével az említett olvasókönyvet három szempontból lehet vizsgálni: felkelti-e a tanuló érdeklődését, van-e elgondolkodtató funkciója,

mennyire hangsúlyozza a vizuális értékeket, hisz – mint ahogy Kovács Mária írja – „az illusztráció célja, hogy kiváló művészek által készített illusztrációkon keresztül a gyerekek a művészet legjavával ismerkedjenek meg, s ezzel elindítsák esztétikai fejlődésüket” (Kovács, 2013). Az olvasókönyvből kiemeltem 10 olyan illusztrációt, melyek csupán csak esztétikai funkciót próbálnak betölteni, de ennek a célnak a megvalósítása is elmarad valahol.

Innovációk

Az eddig kifejtett hiányosságok miatt úgy vélem, hogy az Olvasókönyv az általános iskolák első osztálya számára című tankönyv bizonyos innovációt igényel. Ezekhez szeretnék néhány ötlettel hozzájárulni, hogy a mindig is fejlődő olvasókönyv még fejlettebb legyen, hisz ezzel nem csak példát mutatunk az újabb generációknak, az olvasás szeretetére is nevelhetjük őket, ugyanis egyre inkább megfigyelhető, hogy az olvasás manapság kissé elavult tevékenységnek számít. A már említett szempontok alapján ajánlanám az újításokat, amelyeket fejezetekre bontottam.

Egy mesehős bevezetése, aki végigviszi a tankönyvön az olvasót

Darvasi László Pálcika című irodalmi műve olyan meséket tartalmaz, melyek posztmodern nyelvezetük miatt a mai gyerekhez közel állnak. Pálcika is ugyanúgy keresi önmagát, mint minden más mesehős, ugyanúgy ellenségekkel találja magát szemben, ugyanúgy retteg, ugyanúgy érdeklődik az állatok iránt, s ugyanúgy segít másokon, mint minden mesehős. Ennek köszönhetően olyan nevelői hatással rendelkezik, mint a népmese, ráadásul igen rövid kis történeteket ír róla Darvasi, ami megfelel az első osztályos gyerekek olvasási készségének. Pálcika könnyen megszerethető, nagyon egyszerű személyiség, aki egy kiváló mesehős lenne arra, hogy végigvezesse az olvasót a teljes tankönyvön keresztül, mint ahogy Fidómanó teszi Csörgő Anikó és Füzesi Zsuzsa Csodaország című foglalkoztató könyvében, és ahogy egy bohóc teszi a jelenlegi matematika könyvben. A témakörökön belül az első mese kezdődhetne mindig Pálcikával, mellyel utalna a változásra, és egyben a változás minőségére is (legyen az egy új évszak, egy másik világ stb.). Így egyben motivációs eszköz és oktató személy is lenne, aki feladatokat adna az olvasónak, valamint felhívna egy-két dologra a figyelmét, történeteivel pedig megteremtené a gyerekeknek szükséges érzelmi légkört. Mindemellett a hagyományos szövegereteket túllépi, ami szintén egy motivációs elem az új évezredben született gyerekeknek.

Témakörök áttervezése

A témakörök felújítása érdekében a következő táblázatba foglalt témakörcímekeket szeretném ajánlani:

1.	Képolvasás Olyan képeket mutatni be az olvasókönyvben, illetve Ábécéskönyvben, melyeknek esztétikai hatása is van. Ezek közé sorolhatók nem csak a régi festmények és képek, hanem graffitik, képregények is. A képeket Pálcikával nézegetnénk, ő hívna fel dolgokra a gyerek figyelmét.	15 óra
2.	A nyomtatott kis- és nagybetűk 1. csoportja Pálcika rokonai. Azaz Pálcikával tanulni a betűket. A betűk mellett a betű hangja is legyen jelen, mint például az sz betűnél egy kígyó és gondolatfelhőben a sziszegése.	13 óra
3.	A nyomtatott kis- és nagybetűk 2. csoportja Hasonló pálcikás irányítások és betűképek.	13 óra
4.	A nyomtatott kis- és nagybetűk 3. csoportja Hasonló pálcikás irányítások és betűképek.	19 óra
5.	A nyomtatott kis- és nagybetűk 4. csoportja Hasonló pálcikás irányítások és betűképek.	18 óra
6.	Megtanultuk a nyomtatott betűket Mivel már megtanultak minden betűt, elkezdődhet egy kirándulási lavina. Látogassanak el Pálcikával a háziállatok világába, ahol rövid verseket olvashatnak a gyerekek, melyek a Kerge ABC-ben vannak.	16 óra
7.	Csillog a fákon a zúzmará Mivel tél van, az Olvasókönyvben szereplő versek és rövid téli mesék mellett a téli álmodó állatokról szóló verseket lehetne becsempészni, valamint madarak etetésére lehetne nevelni a gyerekeket.	24 óra
8.	Olvad a jégcsap, csepereg a víz Különleges állatok megismeréséről szólhat a tavasz. Természetesen a golya nem maradhat ki, de Tóth Krisztina Állatságok című verseskötetében sok a gyerek, sőt még a felnőtt számára is ismeretlen állatról ír verset. De ugyanúgy belefoglalható Lázár Ervin által megalkotott Dömdödöm erdőbe való menekülése is.	18 óra
9.	Amikor én nagy voltam Ennek a témakörnek akár Úrfogócska is lehetne a neve, melyben jelen lenne az Amikor én nagy voltam és A sötét című irodalmi szöveg, de ugyanúgy legyen ott Pálcika története is az űrutazásáról, a kínai pálcikákról, cirkuszos történetek, valamint híres artisták, mint amilyen Bruckner Szigfrid is.	20 óra
10.	Boltos történetek Mivel Gazdag Erzsi Mesebolt című verse benne van az olvasókönyvben, érdemes ekkor nem csak egy, hanem több boltos mesével is foglalkozni, mint amilyenek Mosonyi Aliz boltos meséi.	14 óra
11.	Vakáció előtt Készüljünk Pálcikával együtt a vakációra: hogyan illik kirándulni stb. Pálcika végül szépen összefoglalja az élet hatalmas dolgait. Úgy vélem, ez is fontos részlet, mert amilyen hatalmas és egyszerű, olyan hatalmas dolgok történnek egy elsőssel is.	10 óra

Mesék felújítása

Olyan mesék is szerepelnek az olvasókönyvben, melyek helyébe az említett hiányosságok miatt más meséket ajánlanék. Természetesen ezek jó történetek, de úgy vélem, azóta már papírra vetődtek érdekesebb irodalmi szövegek is, mint amilyen

Lázár Ervin A Hétfejű Tündér című kötetében lévő mesék, melyek igaz ugyan, hogy hosszúak, de le lehet őket egyszerűsíteni és rövidíteni, de ugyanúgy a dolgozatban említett La Fontaine-meséket is bele lehet csempészni az olvasókönyvekbe. Az alábbi táblázatban kijelölt irodalmi szövegeket ajánlom felcserélni:

1.	Károlyi Amy: Aranyablak
2.	Móra Ferenc: Zengő ABC
3.	Hónapsoroló (magyar népköltés)
4.	Viktor Eftimu: Nyugtalan fenyőcske
5.	Zelk Zoltán: Hőember
6.	Weöres Sándor: Haragosi
7.	Domonkos István: Mendegélt két legényke
8.	A róka és a kacsák (népmese)
9.	A róka meg a rák (népmese)
10.	A vándorló ajándék (kínai népmese)
11.	A sajtot osztó róka (magyar népmese)
12.	Ajándékmeze képregényben: A mohó macska
13.	Weöres Sándor: Olvadás
14.	Gárdonyi Géza: Március
15.	Lev Tolsztoj: Az oroszlán és az egér
16.	A török és a tehének (Móricz Zsigmond)
17.	Petőfi Sándor: A Nap
18.	Ágh István: Virágosat álmodtam
19.	A kis gida (népmese)
20.	Ajándékmeze képregényben: A kismalac és a farkasok
21.	Gazdag Erzsébet: Mesebolt
22.	Móra Ferenc: Megjöttek a fecskék
23.	Szabó Lőrinc: Falusi hangverseny
24.	Sün Samu és a gyík (Varga Katalin nyomán)
25.	Mészöly Miklós: A kiskutya meg a számár

26.	Csanádi Imre: Vadkacsás
27.	Népi gyermekjátékok
28.	A három pillangó (Jékely Zoltán nyomán)
29.	Húsvét (locsolóversek)
30.	Csoóri Sándor: Tavaszi bodzavers
31.	A tíz testvér (Mészöly Miklós nyomán)
32.	Kassák Lajos: Testvérek
33.	Hervay Gizella: Amikor én nagy voltam
34.	Majtényi Erik: Fiók
35.	Ajándékmeze azoknak, akik már jól tudnak olvasni: A hiú király
36.	Fehér Klára: A haszontalan cipő
37.	Lázár Ervin: A lyukas zokni
38.	Jerzy Kern: A zsiráf a fényképésznél
39.	L. Pantyelejev: Rőfike beszélni tanul
40.	Sebők Éva: A sötét
41.	Janikovszky Éva: Ha én felnőtt volnék
42.	Zelk Zoltán: Ákombákom
43.	Domonkos István: Képzeltétek
44.	A répa (orosz népmese)
45.	Szabó Lőrinc: Vakáció előtt

Károlyi Amy Aranyablak című verse egy nagyon minőséges vers, nem azért szeretném kiiktatni, mert nem tetszik se nekem, sem pedig a gyerekeknek, de azt tapasztaltam, hogy amikor egy elsős először kinyitja az olvasókönyvet és ezt a verset pillantja meg, nem tudja megérteni, hiszen még nem is tud folyékonyan olvasni, emellett mindaddig a versek és mesék egyszerűségét hangsúlyoztam, ez a vers pedig nem a legegyszerűbb választás. Lehet, hogy kár lenne kiiktatni, de mindenképp a későbbi olvasási szakaszra kellene halasztani. Domonkos István Mendegélt két legényke című verse egy igen szerethető vers, de úgy vélem, nevelési hatása nem függ össze a környezetünk tantárgy időzítésével (a közlekedést első osztály első félévében tanítják). Ezt sem szeretném teljesen kiiktatni az oktatási rendszerből, inkább csak ajánlani a környezetünk tankönyvbe, ezzel hangsúlyozva az integrált oktatást. Ugyanez miatt szeretném ajánlani Móra Ferenc Megjöttek a fecskék című

olvasmányát a környezetünk tantárgynak. Domonkos Istvánnak sok magával ragadó verse van, amivel fel lehetne cserélni a Képzeltjétek című versét. A Vándorló ajándék szintén egy sokatmondó történet, de a tapasztalatom azt mutatja, hogy a gyerekek még nem tudják megérteni a szerepekre bontást, hiszen még olvasni is alig tudnak. Weöres Sándor az egyik legközkedveltebb költő a tanulók körében. Az Olvadás című vers mégis túl rövid ahhoz, hogy egy teljes órát szánjunk rá, ezért inkább az óra második felére ajánlanám, hallás-, illetve ritmusfejlesztés céljára, az óra fő témája pedig legyen egy másik Weöres Sándor-vers, illetve a fent ajánlott versek egyike. A hiú király című mese az első osztályosok számára kissé bonyolult, nem tudják átérezni a mondanivalóját, hiszen nehéz beazonosítani a szereplők szándékát.

A tapasztalataim során arra éreztem rá, hogy a mese mélyebb értelmének érzékeltetésére nem elegendő a 45 perces óra. Véleményem szerint sok mese két iskolaórát igényel. Ezzel nem azt szeretném, hogy naponta több magyar nyelv órájuk legyen a tanulóknak, inkább azt, hogy egy mesét két iskolaórán dolgozhasson fel a tanító.

Az illusztrációk újítása

A fent említett és kiemelt illusztrációk helyett olyan korszerű illusztrációk érdemlik meg, hogy az olvasókönyvbe kerüljenek, melyek megközelítik Koncz Tímea rajzait, Szolnoki Beatrix, Paulovkin Boglárka, továbbá Takács Mari és Barnyai András illusztrációt, melyek kissé a festményekre, kissé az újságcikkekre és képregényekre utalnak, a színeik pedig meghatározóak.

Mindezek az újítások csak bizonyos kezdeti szakaszokat érintenek az észlelt állapot innovatív igényeiből. Ahhoz, hogy a magyar nyelv tantárgy tanterve, valamint olvasókönyve egy reformot éljen meg, a fent kiemelt szempontokkal sokkal részletesebben kell foglalkozni, s amelyekkel részletesebben foglalkoznak az elkövetkezendő években.

Konklúzió

Mindezek a rálátások azt bizonyítják, hogy a gyerekeknek szükségük van a sztereotípiákra, mindamelllett, hogy a sztereotip tulajdonságú állatok inkább a hagyományos irodalmi szövegekben vannak jelen. A sztereotípiák segítenek a gyereknek megtalálni önmagát, megérteni az élet feladatait, beazonosítani a valóságban vele kapcsolatban lévő embereket és közöttük kialakult viszonyokat. Mindemelllett szükség van a posztmodern irodalmi szövegekre is, mind az egyszerű élethű történetük, mind a modern nyelvezetük miatt, melyekkel befogadhatóbbá válnak a hagyományos mesékhez viszonyítva. Az erdő, valamint a színek hatása már csak fokozza azt a légkört és szemléletmódot, melyeket a gyerek olvasás közben érez. A színek segítenek megérteni a mesében lezajló érzelmeket.

Ezen meglátásokat összehasonlítva úgy vélem, hogy az olvasókönyv megérett egy reformra. Hiszem, hogy változni fog a jövőben, hiszen az eddigi évek is ezt

bizonyították. A dolgozatban említett tankönyvről szóló véleményeket érdemes lenne a gyerekektől is megkérdezni. Ez már egy újabb kutatást igényel, mely akár az alábbi is lehet:

1. Fundamentális kutatás: a gyerekek véleményét feltárni az olvasókönyv meséiről és illusztrációiról.
2. Transzverzális kutatás: az 1. osztályos gyerekek olvasókönyv iránti érdeklődése.
3. A kutatás jelen idejű (lenne).
4. A felmérés módszere: leíró módszer. Nem csak leírást, adatgyűjtést és feldolgozást foglal magába, hanem összehasonlítást is.
5. A felmérés eszköze: kérdőíves kutatás, illetve interjú. A kérdőívet gyerekek töltenék ki.
6. A minta: vajdasági első osztályos gyerekek.

Ez a kutatás egy olyan tankönyv, azaz olvasókönyv megtervezését tudná segíteni, melynek nevelési funkciói a mesék és illusztrációk személyiségfejlesztő hatását növelnék, s melynek tartalma (a jelenlegi olvasókönyv tartalmától) tudatosabb tervvel rendelkezne – hogy az motiváljon és megfeleljen az új évezredben élő tanulók elvárásainak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kiadások

- Bálizs Magdolna – Farkas Erika – Juhász Valéria (2003): *Olvasókönyv az általános iskolák 1. osztálya számára*. Beograd: Zavod za udžbenike is nastavna sredstva
- Darvasi László (2002): *Trapiti*. Budapest: Magvető Kiadó
- Darvasi László (2012): *Pálcika*. Budapest: Magvető Kiadó
- Lázár Ervin (2006): *A Hétféjű Tündér*. Budapest, Osiris
- Mosonyi Aliz: *Boltos mesék*. Budapest: Magvető Kiadó
- Szabó T. Anna – Tóth Krisztina – Varró Dániel (2008): *Kerge ABC*. Budapest: Magvető – Csimota Kiadó
- Tóth Krisztina (2003): *Mesebőrönd*. Budapest: Csimota Könyvkiadó
- Tóth Krisztina (2007): *Állatságok*. Budapest: Magvető Kiadó

Szakirodalom

- Arató László (2006): A tananyagkiválasztás és -elrendezés néhány lehetséges modellje. *Irodalomtanítás a harmadik évezredben*. Krónika Nova Kiadó, 113.
- Bettelheim, Bruno (2011): *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Budapest: Corvina
- Bókay Antal – Vilcsek Béla (1998): *A modern irodalomtudomány kialakulása*. Budapest: Osiris Kiadó, 401.
- Boldizsár Ildikó (2004): *Mesepoétika*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Czékus Géza (2005): *A természetismeret-tanítás módszertana*, Szabadka: MM Print nyomda
- Eco, Umberto (2007): *Hat séta a fikció erdejében*, Budapest: Európa Könyvkiadó

Freud, Sigmund (1992): *A szexualitásról*. Nyíregyháza: Könyvjelező Kiadó
Komáromi Gabriella (2011): *Lázár Ervin élete és munkássága*. Budapest: Osiris
Pompor Zoltán (2008): *A hétfejű szeretet*. Budapest: Kiss József Könyvkiadó
Taine H. (1909): *La Fontaine*. Budapest: Franklin Társulat
Zsolnai József: Irodalompedagógia mint alkalmazott tudomány és alkalmazott pedagógia. *Irodalomtanítás a harmadik évezredben*. Krónika Nova Kiadó, 2006,93.

Internetes irodalom:

Antalfai Márta interjú: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VfgjONpWrv4J:www.antalfaimarta.hu/mese/mese_zsaklin_interju.doc+antalfai+m%C3%A1rta+interj%C3%BA&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu (2013.05.27.)

Bakonyi Katalin – Kulcsár Gábor: Szövegértés, szövegalkotás: http://www.sulinet.hu/tanar/kompetenciaterulek/1_szovegertes/modulleirasok/1-2._evfolyam/a_tipus/irastanitas_ii._irastanitassal_kezdo_program/tanitoi_utmutato/irastanitassal_kezdo_program_2._formarajz.pdf (2013.01.29.)

Beatrix Potter mesevilága: http://www.sk-szeged.hu/statikus_html/kiallitas/honapkonyve/bpotter/bpotter.html (2013.05.16.)

Boldizsár Ildikó: Mágikus tárgyak és csodás növények: http://mail-attachment.googleusercontent.com/attachment/u/0/?ui=2&ik=abe1419c69&view=att&th=13ee5d0829f1cd9f&attid=0.3&disp=vah&realattid=f_hh7jbbam23&safe=1&zw&saduie=AG9B_P9zBQL3vhwQuhcVWZgmD4Ab&sadet=1371065700456&sads=_pzxodnEhoDBbC4xBgAllmJBii0

Dr. Fischerné Dárdai Ágnes: A tankönyv megítélésének minőségi paraméterei (2013.05.28.)

Dr. Fischerné Dárdai Ágnes: Tankönyvelemzési modellek a nemzetközi tankönyvkutatásban (2013.05.26.)

Esterl Arnica: A gyermeknek mese kell: http://www.tanszertar.hu/eken/2007_03/ea_0703.htm (2013.05.28.)

Fischerné Dárdai Ágnes: Tankönyvkutatás: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:81kpnqkdMyAJ:old.lib.pte.hu/konyvtarrol/munkatarsaink/dardai/publikaciok/text/book/rtf/dardai12.rtf+dardai+tank%C3%B6nyv+pedag%C3%B3giai-didaktikai&cd=3&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (2013.05.28.)

Kádár Annamária: Mesepszichológia: <http://konyvar.hu/kadar-annamaria/mesepszichologia-az-erzelmi-intelligencia-fejlesztese-gyermekkorban/> (2013.05.27.)

Kenéz Tünde: Mesék és mesekönyvek illusztrációinak adatbázisa: <http://nws.niif.hu/ncd2005/docs/ehu/005.pdf> (2013.05.27.)

Kojanitz László: A tankönyv használhatóságát meghatározó minőségi összetevők elemzése és összehasonlítása <http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/>

- tankonyvkutatasok/cd1_kojanitz/vizsgalat_eredmenyeinek_bemutatasa.pdf (2013.05.28.)
- Komáromi Gabriella: Hogyan tanítanak élni a tündérmesék? http://www.fordulopont.hu/_FP-37_komaromi.pdf (2013.05.27.)
- Kovács Mária: Illusztrációk a magyar gyermekkönyvekben az utóbbi három évtizedben: <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00156/pdf/03konyv.pdf> (2013.05.28.)
- La Fontaine legszebb meséi: http://meseország.extra.hu/La_Fontaine/hangos-mesek.html (2013.04.26.)
- Lázár Ervin digitalizált művei: <http://www.pim.hu/object.c9b55fe3-1336-4847-929c-e7bb2f27ac31.ivy> (2013.04.24.)
- Lázár Ervin: Állatmese: http://www.sulinet.hu/tanar/kompetenciatertulek/1_szovegertes/modulleirasok/3-4._evfolyam/a_tipus/meres-ertekeles/merolapok_a_szovegertes_szintjenek_felmeresehez/merolapok_3-6/e_3-6_hapcikiraly/e_3-6_hapcikiraly_diak.pdf (2013.04.24.)
- Mesepszichológia mindenkinek: <http://www.e-pakk.hu/mesepszichologia.htm> (2013.05.27.)
- Nemes Nagy Ágnes: Hóesésben IN Nemes Nagy Ágnes digitalizált művei: http://dia.pool.pim.hu/html/muvek/NEMESNAGY/nemesnagy00386_kv.html
- Pukánszky Béla – Németh András: Neveléstörténet: <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/index.htm> (2013.05.24.)